

Přiznám se hned na úvod, že když jsem poprvé uslyšel o konání konference o Josefu Váchalovi a když jsem pak viděl termín konání - máme dnes Státní svátek - a pestrost přihlášených příspěvků, hned jsem si vzpomněl na jiného českého génia, také za svého života zneuznaného, který se dokonce stal vítězem televizní soutěže NEJVĚTŠÍ ČECH. Byl však zákeřně z tohoto mediálního pořadu vyloučen a vítězem se tak nakonec stal cizinec Karel IV. Takovéto „kotrmelce“ jsou však v našich zemích téměř pravidlem a tak vlastně ani podobnost osudu zmíněného génia s naším mistrem nepřekvapí. Název příspěvku „JOSEF VÁCHAL A MÉDIA“ jsem zvolil záměrně, protože slovo „média“ je velmi moderní a kdo dnes není vláčen médii, jakoby snad ani nebyl či nežil. Všichni kdo se zajímají o dílo Josefa Váchala vědí o spoustě článků a publikací v tisku, vědí o zfilmovaném Krvavém románu a televizních dokumentech např. „Dokonalá magie dřevorytu“ režiséra Jaroslava Hykla. Nebudu zde tedy podrobně rozebírat celou šíři mistrových stop v médiích, ale spíše se zaměřím jen na zajímavé střípky v mediálním prostoru. A protože pracuji v Českém rozhlasu Hradec Králové, dovolil bych si doplnit svá slova několika krátkými zvukovými příspěvky.

O internetových stránkách www.vachal.cz již byla a bude ještě řeč. Ale chci všem fanouškům Josefa Váchala tuto „virtuální“ oblast vřele doporučit. Stránky jsou připraveny s opravdovou láskou a úctou k mistrovi a myslím si, že nemohou být v lepších rukou než v rukou pana Karla Šimka. Tedy vzhůru do sítě sítí aneb jak se mediálně říká: „Všichni se sejdeme na internetu.“

Dále bych chtěl upozornit na **CD-ROM**, který se podařilo vydat před necelým rokem s názvem „**JOSEF VÁCHAL - MUMRAJ ŽIVOTA**“. Zvuková část tohoto CD obsahuje části pořadu z archivu Českého rozhlasu Hradec Králové, především **jedinečný dochovaný záznam mistrova hlasu**, a je doplněna interaktivní pasáží obsahující řadu dokumentů o životě a díle autora, včetně úplného textového přepisu kultovní Váchalovy „Šumavy umírající a romantické“. Asi toto CD většina z vás zná, přesto bych chtěl tady veřejně ještě jednou poděkovat některým osobnostem, bez kterých by prostě MUMRAJ ŽIVOTA nebyl. Především panu profesoru Miloši Šejnovi, který je vlastně duchovním a fyzickým otcem tohoto projektu. Pak Vladěce Matějkové a Jiřímu Wildovi z agentury NAHORU - DOLŮ z Jičína, kteří se významně podíleli na vzniku CD, panu režiséru Pavlu Krejčímu, který objevil a tím pádem zachoval záznam Váchalova hlasu při kontrole archivních záznamů určených ke smazání. A také panu Richardu Drtinovi, který rozhovor natočil ve Studeňanech koncem května či začátkem června roku 1967. Pana Drtinu se nám nakonec po velkém pátrání podařilo kontaktovat a Český rozhlas Hradec Králové má v úmyslu s ním natočit vzpomínku na jeho setkání s Josefem Váchalem. Richard Drtina byl kulturním redaktorem Českého rozhlasu v Hradci Králové od srpna 1966 do srpna 1967. Od roku 1968 byl odborným asistentem na Pedagogické fakultě v Hradci Králové, katedře filosofie a politických věd. Za invaze v srpnu 68 byl opět komentátorem v královéhradeckém rozhlasu. Když začaly normalizační čistky byl na Pedagogické fakultě mezi prvními "propuštěnými". V březnu 1970 se proto rozhodl s rodinou k emigraci do Kanady. Tam pak znovu působil jako učitel na střední škole i univerzitě až do roku 1996, kdy se se ženou vrátili do Prahy.

Chtěl bych Vám teď pustit krátký úryvek z rozhovoru Richarda Drtiny s Josefem Váchalem. Tato část není na zmíněném CD a proto ji teď máte možnost slyšet v obnovené premiéře po téměř čtyřiceti letech:

ZVUKOVÝ ZÁZNAM 1

Z: Sáhňeme po ...

K: ... pravý svět.

Stop: 1:47

Přepis:

Sáhňeme po magnetofonovém pásku, na nějž jsme zachytili umělcův hlas nedlouho před jeho skonem. Josef Váchal měl bohaté osobní vzpomínky na mnohé slavné lidi z uměleckého světa s nimiž se znal a setkával. Patřil k nim i Jaroslav Vrchlický:

Co se týče toho ... tedy nejstarší byla roku ... roku devětsetštyry ... jsem si to svázal do plátna. Jmenovalo se to "Pekelné epos", všelijaký d'ábly a figury takový. A potom jsem ale už to začal dělat pořádně, slušný pérovky, víte, neboť to byl i chléb můj vezdejší. Já jsem musel namrskat denně deset pohlednic, s břízkama a stromečkama, parádní, jemně vokolorovaný, víte, abych sehnal na ty šustrkuba, na dlouhý, to byly dvě za tři krejčary. Tak, tak to už jsem tedy kreslil jemně. Weinfurther, kterej byl denně s Vrchlickým, tak mu to pučil, pak mě s ním seznámil, s Vrchlickým, a on mi teda napsal báseň. V záhlaví, už to vopsali, bylo to:

*Vždy umění je sfinga, vždy je život moře
a mezi nimi básník interpret.
On zhloubá jediný ples jich i jejich hoře
a co zbuduje z nich, to jest teprv pravý svět.*

Tolik tedy Josef Váchal osobně na sympoziu o Josefu Váchalovi.

Další oblastí, která spojuje našeho opravdového NEJVĚTŠÍHO ČECHA s mistrem Váchalem, je zejména humor ! **Váchalův inteligentní černý humor, satira, ironie, sebeironie, karikatura či parodie.** Jeho dílo je celé prosyceno nezaměnitelným „českým“ smyslem pro humor. Velice rád bych si poslechl příspěvek či studii o HUMORU JOSEFA VÁCHALA. Myslím, že to je **jeden z pilířů, odkud lze sledovat celou Váchalovu osobnost.** Pan Vladimír Just se původně zamýšlel přednést příspěvek nad „Váchalovým nelaskavým humorem“. Těším se, že na dalším Váchalovském sympoziu takový humorně - nehumorný příspěvek uslyšíme. Já Vám chci nyní pustit krátkou ukázkou z pořadu Jany Kroftové z našeho rozhlasového studia, který vznikl v roce 1984 u příležitosti vzpomínky 100. výročí mistrova narození:

ZVUKOVÝ ZÁZNAM 2

Z: Kdybych měla ...

K: ... mizera.

Stop: 2:00

Přepis:

Kdybych měla bez rozmyšlení říci co mi u Váchala jako člověka učarovalo nejvíc, co je mi nejvíc sympatické, tak bych asi vyhrkla: jeho vtip, jiskrný, štiplavý až pepný, který si uchoval přes všeskerou nepřízeň osudu až do konce života. Moc rád sbíral brakovou literaturu, bavil se tím. Nakonec jeho "Krvavý román", který byl výsledkem téhle jeho vášně, se zpočátku tváří velmi seriózně jakožto studie kulturně a literárně historická. Ale nebyl by to on, aby v závěru neprozradil, že "sledoval pouze záměr mystifikovat veřejnost, zda by se někdo na vějičku literární a kulturní studie chytil". Našla jsem v jednom katolickém románku, kde slečna Kamila svádí seč jí síly stačí kněze, tyhle Váchalovy vpisky:

Strana 20: Srpnový večer ... **J.V.: Jakto srpnový ? Viz začátek. Mluví se o červenci.**

Strana 22: **J.V.: Ještě nic nebude.**

Strana 107:

J.V.: A ještě furt nic.

Strana 213: Kamila pozvedla své dlouhé brvy, vyslala na kazatelnu kratičký pohled a opět sklopila oči. Potom se maličko usmála a složila ruce v klín... **JV: A myslela si: Jen si camrej ! Máš za to placeno.**

Strana 221:

J.V.: A pořád ještě nic !

Strana 335: Oči horečné a vášnivé. Svítily jí jako elektrické žárovky. Hrud' se zdvihala a klesala. Její dech, horký a suchý, ožehoval ji celistovo, v němž rozfoukával jakýsi zlověsný, rychle šlehající plamen.

J.V.: Hahaha ! A on ji nechal bejt ! Mizera !

Vždy když si vzpomenu na osobu Josefa Váchala vytane mi na mysli především jeho postava v „obnošeném“ oděvu s kloboukem na hlavě a skřipcem na nose. Je to **podoba z fotografií Dagmar Hochové**. Cyklus fotografií mistra, které pořídila v roce 1967, se staly již legendou či ikonou. Ostatně, žádné další, lepší, již nikdo nenafotí. Vznikly při návštěvě Dagmar Hochové spolu s Bohuslavem Blažkem ve Studeňanech při přípravě článku, který vyšel v časopise **Výtvarná práce číslo 12 roku 1967**. Letos na jaře, při příležitosti významného životního jubilea, odvysílala stanice Českého rozhlasu 3 - Vltava, podrobné, velmi zajímavé vyprávění paní fotografky Dagmar Hochové. Pořad připravila redaktorka Českého rozhlasu České Budějovice paní Hana Soukupová. Je možné si jej celý poslechnout či stáhnout z internetu z archivu Českého rozhlasu na stránkách www.rozhlas.cz pod názvem „Osudy - Dagmar Hochová - fotografka“. Když jsem teď paní Hochové telefonoval, zda souhlasí s tím, abych vám na sympoziu úryvek onoho rozhovoru přiblížil, řekla mi: „Jen to pust'te, bude sranda!“ Rád bych vám teď tedy pustil se souhlasem obou dam delší pasáž, kde **paní Hochová vzpomíná na fotografování ve Studeňanech u Josefa Váchala a také v Petrkově u Bohuslava Reynka:**

ZVUKOVÝ ZÁZNAM 3

Z: To jsme právě ...

K: ... co jsem cejtila.

Stop: 8:58

Přepis:

To jsme právě s tím Slávou Blažkem vymysleli, teda hlavně Blažek, ještě dvě návštěvy. A to jedna byla u Josefa Váchala a druhá byla u Bohuslava Reynka. Váchala Blažek nějak vyrozuměl, že tam přijedeme a sice Váchal žil ve Studeňanech, což je vesnice u Jičína. Dostali jsme se tam tak, že jsme jeli do Jičína autobusem a pak jsme z Jičína hezky pěšky dorazili do Studeňan. Jeho dům jsme hned našli, Váchal nebyl ale doma, tak jsme se rozhlídli. Tam nějaký venkovskej na nás zavolal: Dyť von je tady autobus s potravinama, tam von bude. No tak jsme se tam vydali a tam opravdu byl Váchal s ruksakem. Hned jsme to poznali, že to je jako něco jinýho nežli místní občani, no a von jako řek: Tak pojd'te. A vůbec nevypadal nadšeně, víte. A já jsem si říkala, no dyť přece nás Blažek ohlásil a on souhlasil, že přijet můžeme. No, ale začátek byl opravdu hodně těžkej, takovej mrzutej. No, ale nějak se to všecko změnilo, Váchal otevřel ten ruksak, vyndal z toho pomeranč a řek: To jsem ti koupil. A dal mě ho. No tak já jsem ho honem oloupala a půlku jsem dala Blažkovi. A na to on řek: Ty jsi ale blbá ! To nevíš, že mužskej je smrad ? Co mu dáváš ! To je pro tebe ! No a tak asi v tomto duchu jsme se takhle jako brzo zkamarádili. No a tak jsem se pokoušela ho při tom fotit, protože rozhovor ved s Blažkem, a já když fotím v takovejch jako ztížených trochu podmínkách, tak nevnímám co se mluví, jo. Takže co mluvili, nemůžu sloužit. Ale já jsem zato viděla, jako co vyfotit chci. Protože bylo tam strašně málo světla, ale bylo to všecko takový jako zajímavý a hlavně jednou prostředí, který prostě k týdlitý osobnosti, teda víceméně zchátralý, ale úžasný, to všecko šlo jako dohromady, no. To je těžký, abych já o tom mluvila, o tý situaci kterou já jsem tam našla. On tam předtím zřejmě žil docela spořádaně, ale to žil s tou svou ženou. Jenže ta byla právě v tu dobu v nemocnici a von tam byl sám. Už delší dobu tam byl sám, takže to tam bylo takový jako všelijaký, no. No legrační bylo, že tam byly všude šlupky od

pomerančů a von říkal: To je pro nějaký pdivavzlíky, nebo někoho tam krmil. Tak to už byly trochu takový bludy. No, ale zábavný to bylo. A fajn bylo, že měl ten klobouk na hlavě. Měl klobouk takovej, takže mu nebylo vidět moc do očí. Pak ale přece jenom měl na těch očích cvikr. To jsem viděla vlastně prvně v životě jako v akci, jinak jsem znala cvikr ze šuplíku. Někde u starejch lidí, ale on ho opravdu měl na nose. Když jsme potom votamtud' odcházeli, tak nás nechtěl pustit. Pak, jako když jsme přišli, tak nebyl doma, pak zase když jsme chtěli odejít, tak nás nechtěl pustit, protože se mu to prostě zalíbilo asi s tím Blažkem hodně se prostě bavit a na mě pokukovat. No, ale tak jsme zkrátka se rozloučili, protože by nám byl ujel ten autobus z toho Jičina, víte.

To dneska třeba vůbec nikdo nechápe, protože dneska všichni redaktoři mají ty bouráky a prostě přijedou všude, a se prostřilej všude, že jo. Kdežto my jsme to brali velice jako slušně, no. A když jsme nasedli do toho autobusu do Prahy, pak Blažek se tak na mě podíval a řek: „No ale ty vypadáš. Jak nějaká medička, kterou vyhodili od zkoušky“, jo. Prostě jsem byla hrozně unavená asi, tak se mě smál ještě. Protože ono to vyčerpá, víte, když jako fotíte, chcete to udělat, aby to bylo vono a je tam nepřízeň má a on taky o to nestál taky moc. Tak prostě jsem byla unavená a on řek: Ty vypadáš, ale ... No tak on byl o dvacet let mladší nežli já, no. Takhle jsme to pořídili.

No bylo to úplně jiný u toho Reynka potom. Tady u toho Váchala to bylo takový jako takový tichý drama, tichý drama. Nic se nedělo, ale člověk viděl, že to je jako takovej člověk nabítej událostma a vším a pak já jsem věděla o něm, že byl ve válce, že jo, že to strašně těžce nes, tak prostě takovej člověk zajímavěj, úžasnej, no.

No a pak když jsme jeli k tomu Reynkovi, tam jsme jeli vlakem. Taky jsme zase uvažovali, jak budem přijatý a tak jsme v tom vlaku, tam bylo nějaký bifé, tak jsme vypili flašku vína, abysme si taky dodali kuráž. No ale to nebylo ani potřeba, protože tam to šlo jako po másle. Reynek žil v lásce tam s těmi syny. Ten tam nebyl sám. To tam jako z toho dejchalo ze všeho, že tam je taková jako souhra. Byl to takovej ušlechtilěj stařec, kterej žil podivuhodnej život, že jo. Tak já nevím kdy vstával, někdy ve dvě hodiny v noci nebo co, protože zatopil v plotně a vařil brambory pro věpře, který ten jeden jeho syn, oba ty synové uměj několik cizích jazyků a bůhvíco, ale režimem byli tak jako posazený na místa, jeden byl krmič vepřů a druhěj byl autobusák. No a pro toho krmiče vepřů Reynek vařil v takovým železnáku brambory. To potom si zase šel lehnout snad a mezitím jak hlídal u tý plotny tak ryl do tý destičky prostě ty svý věci. To tam seděl v těch bačkorách na tý židličce a tam to pokorně, no byl to člověk věřící, takovej jako v jiným duševním rozpoložení než ten Váchal. Desky tam měl, že pouštěl pořád jako krásnou muziku, měl truhlu ve který byly uloženy různý jeho grafíky, no tak to všecko Blažkovi ukazoval a mluvili o tom. A já právě zase jsem to nechtěla poslouchat co mluvej, protože jsem chtěla se věnovat úplně jako svému fotografování, že jo. To se nějak nedá všecko spojit. Tak jsem nafotila co šlo všecko, že jo. No a pak se tam objevili jeho dva synové, tak ty taky něco potom hovořili o otci. A to jsem byla ráda, že se tam objevili, protože patřili k němu, tak jsem je taky vyfotografovala. No, Blažek byl ohromně takovej inteligentní člověk. Doved se hezky ptát. To byl tenkrát opravdu mladej kluk, ale obdivovala jsem s jakým taktm teda doved jednat s takovejmadle báječnejma starejma lidma. Skutečně s takovou jako inteligentní úctou, což se mě moc líbilo. Tak to jsme vlastně s tím Blažkem udělali tak pro sebe a pro kulturu vůbec, protože to nebylo vůbec objednaný a tenkrát vůbec nikdo o Reynkovi nic nevěděl. A taky se o něm mičelo, že jo, protože ta vesnice a tak, ta je asi víceméně tam tak trpěla nebo jak to vyjádřit. To je tak těžký dneska o tom mluvit, jako dyž bych mluvila k mládeži nebo co. Tak ty vůbec tomu nevěřej, že to všecko bylo možný takhle, že takový géniové, jak tehle Reynek, tak ten Váchal, že byli v ústraní a že vlastně žili tak dost bídněj život proti dnešním představám. Taky jak byli oblíknutý, že jo. Váchal ten byl teda opravdu trochu jako hastroš, ale to mě vůbec nevadilo, k němu to patřilo. Dyť on měl takovou bundu na sobě a tady na prsou byla taková přeska a to byla taková přeska jak se tím zavírali ty kostkovaný bačkory, víte. No tak prostě to bylo všecko zajímavý. No Reynek taky, ten byl jako svatej muž takovej, trochu, no. A ty synové, ty byli taky takový jako vážný a úžasně příjemný a milý, ale vůbec nepůsobili jako mladý lidi. Na mě aspoň, já se přece můžu mejlít, ale já musím říkat to co jsem já tam viděla, nebo co jsem cejtila, hm.

Když jsme se v roce 1998 podíleli na vzniku bibliografické publikace „Ohlasy na život a tvorbu Josefa Váchala“, kterou vydala Státní vědecká knihovna v Hradci Králové, také nás zaujala podobnost osudů těchto dvou „extrémů české grafíky“ abych připomněl původně plánovaný příspěvek pana Aleše Nováka, na který jsem se velmi těšil. Ostatně, o tom, jakoby tvořili dvě strany téže mince, svědčí mimo jiné **pozoruhodná skutečnost. Josef Váchal se**

narodil v měsíci září a zemřel v měsíci květnu - Bohuslav Reynek se narodil v květnu a zemřel v září.

Zajímalo nás, zda se oba vrstevníci vzájemně znali či se setkali osobně. S takovým dotazem jsme se tenkrát obrátili na syna Bohuslava Reynka pana Jiřího Reynka. Dostali jsme milou písemnou odpověď, ze které si vám teď dovolím ocitovat:

„Myslím, že ačkoliv řada vlastností jim společných předurčovala Josefa Váchala i našeho tatínka být trvalými přáteli, na druhé straně jejich záliba v samotě a určitá ostražitost tomu zase úspěšně bránily.

Nevzpomínám si, že by se tatínek byl někdy zmínil o setkání s Josefem Váchalem. Bývalo by to bylo možné ve Staré Říši, ale jsem téměř přesvědčen o tom, že k tomu nedošlo. V písemném styku, pokud vím, nebyli, nejvýš snad že by byl Váchal odebral něco ze Sešitů poesie, které tatínek nějaký čas vydával.

Váchalovy tvorby si tatínek skutečně vážil, mám ale pocit, že to platilo hlavně jeho tvorbě ranější a že například pro jeho „smolné knihy“ měl pochopení menší. Vzpomínám si, že jsme spolu prohlíželi ve Staré Říši „O figuře pravé kozla staženého“ a že se tatínek víc bavil, než že by ho to nějak strhlo. Tím nemíním tatínkův vztah k Váchalovi nějak umenšovat. On měl k řadě tehdy módních výtvarníků opravdu distancovaný vztah, k Váchalovi ovšem nikdy.

Když někdy v 60. letech se začalo o Váchalovi znovu živě debatovat, jistě o něm byla v Petrkově nejednou řeč. Bohužel, neutkvělo mi nic určitého.

Jiří Reynek.“

Přemýšlel jsem jak svůj poněkud „chaotický“ příspěvek zakončit. Protože byl věnován z části médiím, či se snažil alespoň do Váchalova mediálního obrazu nahlédnout, vrátím se k článku Bohuslava Blažka „**Pekelný perspektív Josefa Váchala**“ z roku 1967. Protože je možné, že tento článek někteří z vás nečetli, připravil jsem něco kolem čtyřiceti xerokopií k rozebrání. Kromě mnoha zajímavých detailů přináší také pozoruhodné citace Váchalových výroků. A jeden, kterým si dovolím uzavřít příspěvek o médiích, je zvláště trefný a vizionářský:

„Já říkám po váchalovsky: Svět se řítí do d'áblovy řiti“. Josef Váchal

Děkuji za pozornost.

Milan Baják